

Willem Iven (66) is schrijver. Stapels boeken heeft hij geschreven. Boeken over de natuur, over tuinen, over het land waar men houd-oe zegt, over mensen in de Peel en over schuttersgilden.

Verhalenbundels, geschreven in het dialect van de Brabantse Peel. Ja, Willem is een echte Brabander, zo echt als een Brabander maar kan zijn. In 1998, tijdens een pronkzitting van de Carnavalsstichting De Knoerissen werd hij zelfs uitgeroepen tot "Knoergoeie Brabander".

Willem is een verteller, die het liefst vertelt in het Peellands over het streekeigene, zowel wat de natuur als de cultuur-historie betreft.

Over de eigen-aardigheden van de Brabanders van de Brabantse Peel. Een prachtboek schreef hij over natuur en landschap van het dorp Leende: *Lind dè is de sgonste plats*".

Zo is hij de levende cultuur(over-)drager van het streekeigene.

Ook uit al zijn geschriften blijkt een grote opmerkingsgave, oog voor samenhangen ("Ook zwarte toorts komt hier als kalkminnende soort aan z'n trekken"), voor de geschiedenis van de plek ("de 94 pestslachtoffers van 1635"), voor de anekdote, voor de streekplantennamen (ogenklaar, tandpijnzaad, rits, zaaimannen).

Willem legt de eigen geschiedenis van de streek vast. Het typische taalgebruik markeert ook het eigene: "Een klein schrikkonijn riefelt over het grint weg", "Duifdoeffers gorgelen en koeren binnensmonds", "De tuinman zijn boks is van hetzelfde groen als taxussen, hek en schutting". Willem lijkt de wereld te nemen zoals hij is en beschouwt hem humorvol. Geen hemelbestormer of wereldverbeteraar, zo op het eerste gezicht. Maar let op z'n twinkeloogjes! De Oase-lezers zullen Willem vooral kennen van zijn voordrachten en columns "Met de zachte g" en als lid van de redactieraad. Willem was werkzaam als natuurbeheerder en tuinarchitect.

Gesprekken met Willem Iven

deel 1: "Het bijzondere heeft me altijd geboeid."

Ben J. Veld

- In uw zeer informatieve boekje "De Natuurrijke Tuin" (De Kleine Aarde, 1995) spreekt u over "bewust natuur-tuinieren". Wat bedoelt u daarmee?

"Je volledig bewust zijn van de opzet, van wat je doelstellingen zijn. Je kunt bijvoorbeeld uitgaan van het principe: ik maak het milieu en wacht af wat er opkomt. Of: ik plant soorten die bij de plek passen, voor zover ik dat kan weten en ik beheer die plek altijd op dezelfde manier. Je moet in het begin bij de aanleg al vastleggen hoe je het zult gaan doen. Heb ik een akkertje met akkerkruiden, dan moet ik dat elk jaar op een vast tijdstip altijd ompitten. Bij natuurtuinieren voer je gedurende zeer lange tijd op hetzelfde tijdstip dezelfde handelingen uit bij het beheer. Dit is dus anders dan bij het traditionele tuincentrumtuinieren."

- U beschouwt de tuin als "het openluchtgedeelte van de woning, te gebruiken als medicijn tegen de nadelige invloeden van gehaastheid en te weinig buiten zijn". "Omring uzelf

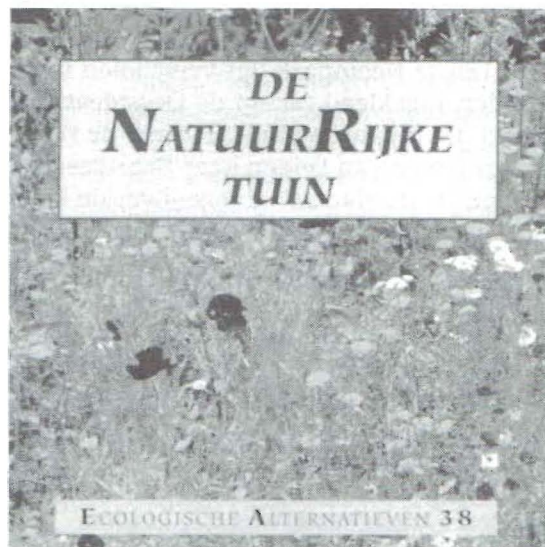
met vriendelijkheid. Elke tuin moet even anders zijn, zoals elke mens anders is. Zonder dieren is een tuin niet af, kan dan zelfs geen tuin zijn. We beschouwen de tuin als een stukje natuur, waar we eerbied voor hebben". Geeft dit volledig uw grondhouding ten aanzien van het tuinieren weer?

"Ja, kort gezegd. Je zou kunnen zeggen, dat een heel groot stuk van het geluk dat je nodig hebt in je mieter uit de tuin komt. Je hoeft het niet altijd ver te zoeken. Je vindt het vlakbij, je laat het toe, je roept het op."

- Uw tuin is geen natuur-reservaat. Het is een gebruikstuin. Je vindt er paden, bouwsels, zitplekken. Je kunt er spelen, zonnen, uitrusten. Geldt dit voor privé-tuinen of ook voor openbare heemtuinen?

"Ook voor openbare heemtuinen, jazeker! Daar

wordt ook gespeeld. Er is niets mooier dan dat. Moeders met kinderen. Moeders die op bankjes zitten te praten, de kinderen spelen aan haar voeten en riefelen door de tuin, ontdekken dieren en weet ik wat allemaal. Rust. Daar moet je de tuin ook op inrichten. Die dingen moet je niet vergeten te zeggen, als je zo'n tuin wilt beginnen. Dan krijg je

veel eerder medewerking van de buurt dan dat je zegt dat het een reservaatje moet worden."

- *Wie in een volkstuintuincomplex een tuin met wilde planten wil beginnen ontmoet vaak onbegrip, afwijzing en agressie bij buurtinbezitters. Ze zijn bang dat jouw wilde planten in hun tuin komen. Is het daar onbegonnen werk of ziet u toch nog mogelijkheden?*

"Ieder moet maar voor zichzelf uitmaken, wat ie aankan, maar ik zie wel degelijk mogelijkheden door het voorbeeld dat je maakt. Die planten vinden ze allemaal maar onkruid, rommel, ruwigheid, wild. Je kunt tonen, dat ze mooi zijn, dat ze door jouw beheer niet verhuizen naar plekken met een andere vorm van beheer. Dat moet je op het juiste tijdstip dan ook laten zien aan de mensen. Wacht maar eens even af! Maar dat geduld hebben ze vaak niet. In sommige steden zijn er voor de mensen op die manier geen andere mogelijkheden dan de volkstuintuin. En het zou wel erg zijn, dat dat dan niet kon. Ik ken verschillende mensen die een wilde-plantentuin op een volkstuintuincomplex hebben en zich daar te buiten gaan (zeggen de anderen dan). Daar kun je een uitgangspunt van maken en die mensen gaan voorlichten, bijvoorbeeld door een demonstratie, een lezing of een excursie naar andere tuinen."

- *In de tachtiger jaren schreef u in het Eindhovens Dagblad en in het Nieuwsblad van het Zuiden een reeks impressies van wat u noemt "de levende wereld van de Brabantse kerkhoven". Dat is bijzonder, want er bestonden nog geen boeken over kerkhoven in Nederland. U wijst op de rijke planten- en dierenbiotopen van de dodenakkers, op de betekenis van het kerkhof als refugium van bijzondere planten en dieren. Hoe komt het, dat u "een bietje ene kerkhofgek" geworden bent?*

"Het bijzondere heeft me altijd geboeid. Een kerkhof is door de aanwezigheid van wilde planten een bijzondere plaats in de bebouwde omgeving waarin vrijwel niets meer groeit. Het is dikwijls een opgehoogde plek, vaak omgeven door muren, die een bijzon-

dere behandeling krijgt. Van tijd tot tijd wordt de grond tot op grote diepte losgemaakt en omhooggebracht, kalk en andere stoffen worden aan de grond toegevoegd, er valt meer water op de bodem dan elders, een deel ervan wordt in zakdoeken weer meegenomen. Er zijn op korte afstand van elkaar losse plekken en betreden plekken, in mozaïekvorm. De gevolgen van die verschillen voor de plantengroei zijn opmerkelijk. Ook worden er planten gebracht met een bepaald doel, om te herinneren aan de eeuwigheid. Dat zijn de groenblijvende planten, de "eeuwig" levende planten. Dat blijkt soms ook uit hun naam: semper vivum, eeuwig leven. Die vind je er altijd. Je vindt er de kruiden van de losse grond vlak naast die van de vastgelopen plekken. Je kunt er donder op zeggen dat op een kerkhof een groenling woont. Bij ons heet die doodskwêkerd. Je hoort er de zwarte (!) roodstaart. Eens zag ik een mol bezig in een graf, toen nog zonder zerk natuurlijk. Ik vond een winterkoning wonen achter Jezus' oksel. Ik vind het heel mooi om dat op te merken. Daarnaast zie ik tal van andere dingen en die schrijf ik dan op en ik maak er vaak ook dia's van".

- *In elk artikel geeft u wel een opsomming van de wilde plantensoorten die op het betreffende kerkhof spontaan zijn gaan groeien. U vraagt aandacht voor "de grafkappelekes, de kerkskes, de duifkes, het harksel, een kniersende poort. Maar ook voor de kafeekes, waar mannen pinten zitten te vatten. En ook voor de grasklokskes die van eigens en voor niks zijn gekomen en oneindig veel schoonder zijn dan de geplante klimop". Welke invloed heeft het begraven op de plantengroei?*

"Als daar de bodem wordt losgemaakt, gebeurt dat anders dan op het

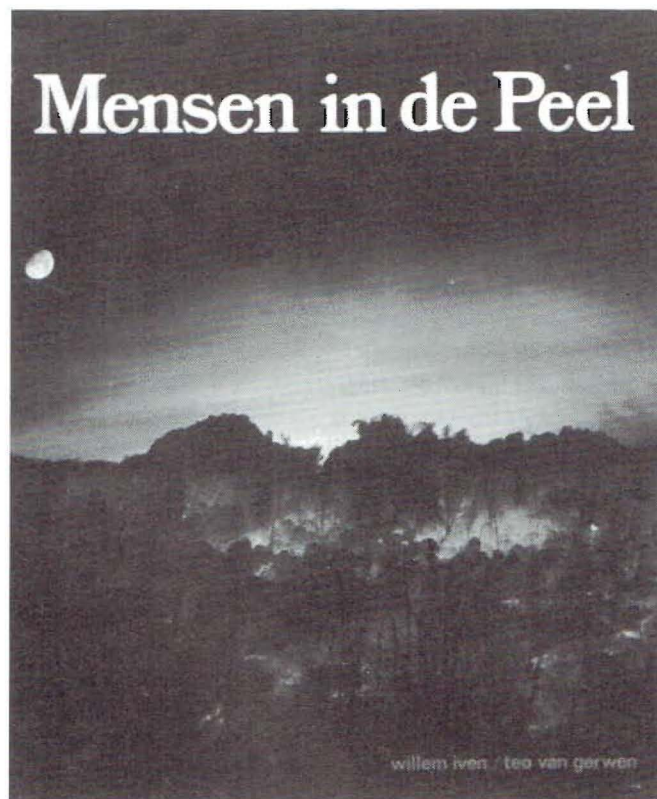

Willem Iven is ook verteller. Hij verzamelde honderden Brabantse lachverhalen en vertelt die thuis in zijn huiskamer. Er zijn verschillende bundels gepubliceerd en veel vertelsels zijn ook op CD te beluisteren.

akkerland, want dan wordt de grond maar 30 cm omgewoeld en bij een graf 1,20 tot zelfs 2 m diep. Het in een kist begraven worden levert ter plekke heel bijzondere omstandigheden op. Dat zie je direct aan de plantensoorten. Die grasklokskes groeiden trouwens op een opgeworpen heuvel met een kruis erop met twee huilende vrouwen, opzij van Jezus, die dood aan het kruis hangt. Een calvariebergse beplant met klimop. Dat pikten die grasklokskes niet, die zeiden: deze plek is van ons en kwamen daar ongemerkt groeien. En dan ook nog: het was die verfoeide Ierse klimop van het tuincentrum."

- *Uw beschrijvingen zijn beeldend: "Bezijdens en achter het kerkske ligt stil het kerkhof onder vriendelijk geboomte. Wat linden. Veel berken met hangende wuiftakken en met lichte stammen, die in tint erg met de grafmonumenten overeenstemmen." Gaat u daar zitten en aantekeningen maken?*

"Ja, die artikelen zijn niet thuis geschreven. Ze zijn allemaal gemaakt op het kerkhof. Daardoor lees je hoe de

lichtval en de weersomstandigheden toen waren. Ik heb heel wat kerkhoven afgelopen, notities op de knie gemaakt. Een mooie naam op een zerk schreef ik bij een namenreeks die ik al had".

- *U verwijlt bij de aanroepingen, spreuken, zekerheden en wensen op de zerken: "Gedenk mijner en vaag mijn goede werken niet uit". "De dood maakt allen gelijk". "Gij zijt niet zeker tot de avond toe te leven". U verzinkt daarbij niet in diepzinnige filosofieën wel borrelen steeds taalspeelsigheden op. U merkt op, wat een doorsneebezoeker wel niet zal opvallen: "Twee biddende engelen van steen. Beiden met kapotte vlerken en daarom zo tam als wat". "Een oud kruis dat gehakt is uit een fijne kalksteensoort vol fossielen". U vindt oude gesmede nagels van reeds lang vergane doodskisten. Hebt u zelf uw opmerkingsgave ontwikkeld?*

"Dat weet ik niet zo. Het heeft in ieder geval te maken met het zien van het kleine. Misschien zelf ontwikkeld, door het kijken naar dingen in de natuur. Als je met planten wilt omgaan,

dan moet je ook naar de kleine dingen van ze kijken. En zo kijk ik ook naar mensen. Wat jij zei over het twinkelen van m'n ogen, dat vind ik prachtig. Het is iets wat afwijkt aan een gezicht en daarom opvalt. Mijn biologieleraar was Jan Vriends. Die wees me op dingen die ik niet kende. Ik woonde in Bakel en ik fietste met hem mee over de dijk naar huis. We zagen veel onderweg en we praatten erover. Als ik bij zijn jongens buiten speelde, kwam hij naar buiten en zei bijvoorbeeld: "Kom eens kijken naar die dennenbladwespen hier".

- *Het doodspuiten met herbiciden van wilde planten op kerkhoven wekt wel uw ergernis maar brengt u niet tot razernij. U schrijft laconiek "Tussen de zerken en op de paden groeit vrijwel niets. Er zal wel gespoten zijn, enkele witverkleurde blaadjes wijzen daarop. Maar de grafbeplanting is nergens geraakt. Een precieze spuiters". Bent u echt zo laconiek?*

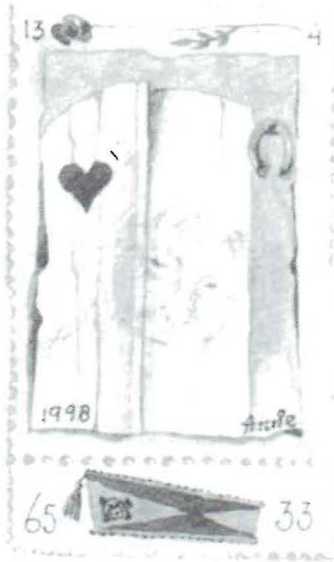
"Ik denk het. Misschien zal het een soort berusting zijn. Zo van, je doet er

Willem Iven's "Brabantse boeken", waarin hij de 'droevige geschiedenis van de Peel' en natuur en landschap van Leende, een oost-Brabants dorp beschrijft. Heel gedetailleerd, met veel kennis van en liefde voor de streek waar hij vele jaren woonde.

toch geen donder aan. Het is al positief, dat hij zo precies gespoten heeft".

- *Zerken kunnen soms door hun hoge ouderdom een rijke begroeiing van mossen en korstmossen bezitten. Van Melick (1987) trof in Z.O. Brabant maar liefst 79 soorten bladmossen en 5 soorten levermossen aan op muren en bodem van kerkhoven. Vooral in Engeland en op het oude joodse kerkhof in Oudekerk aan de Amstel trof ik ware paradijsjes aan. Kunnen we in tuinen iets vergelijkbaars laten ontstaan?*

"Jazeker! Op dakpannen, op verticale muren, op de verticale kant van treden of op stapelmuurtjes. Er is wel tijd voor nodig. Ik besmeer graag plekken met modder of klei. Die plekken begroeien dan vaak met mossen en korstmossen. De onlangs overleden ecoloog Bart Graatsma heeft voor hij stierf de wens te kennen gegeven zijn graf op de Sint Pietersberg te laten bedekken met kalkrijke grond, teneinde daar de

Ieder jaar krijgt Willem van zijn vriendin Annie Meussen met zijn verjaardag een unieke postzegel cadeau met zijn portret en wat karakteristieke voorwerpen van dat afgelopen jaar. Dit is de postzegel van het jaar dat hij "knoergoeie Brabander" werd.

ontwikkeling van kalkminnende planten mogelijk te maken. Ik ben benieuwd hoe de beheerders zullen reageren. Het zou in een verder steriele omgeving een hoopvol voorbeeld kunnen worden."

- *Op zerken, die meestal uit natuursteen bestaan trof u andere mossen en korstmossen aan dan op kerkhofmuren van baksteen. Behalve met het soort substraat lijkt de soortenrijkdom ook samen te hangen met de ouderdom van de groeiplaats.*

"Ik vermoed van wel. Dat zie je altijd. Hoe ouder, hoe rijker aan soorten. Wat oud wordt wordt zeldzaam in dit land. Op het joodse kerkhof van Zaltbommel bijvoorbeeld vallen zerken om, blijven liggen en raken begroeid met de mooiste planten." □

Ben J. Veld is o.a. mede-initiatiefnemer van de Werkgroep Ecologische Tuinen Arnhem. Hij geeft ook regelmatig lezingen en advies op het gebied van de stedelijke ecologie.

Zijn adres:

Parkstraat 72, 6828 JL Arnhem
tel. 026-4450786.

Met de zachte g

Glijdlinden

Ja, zo noemt Harrie van Gatstoppelen ze, vorige week nog: glijdlinden. Harrie is ene stadsburger die in een dorp hier bij ons is komen wonen, stronteigenwijs is ie en hij heeft voor geen scheet verstand of gevoel voor buitendingen. Hij moest aan de straatkant van zijn huis ook van die 'hegboompjes' hebben, want dat hoort zo en het staat goed dorps, vond ie. Toen ik hem uitlegde dat het bomen en geen boompjes zijn, altijd linden, waarvan in jonge toestand de takken in één vlak worden geleid en dat ze daarom leibomen heten, deed hij nog die glijdplank voor zijne kop niet weg, want geleiden of glijden, wel wat maakt dat uit, vond ie. A la ..., aanleiding om het efkes over leilinden te hebben.

Er wordt altijd beweerd dat de tot platte 'haag op pootjes' geschooren lindebomen dienden om het zonlicht uit het huis te weren. Daarom zouden de oude leilinden altijd vlak tegen het huis en alleen aan de zuidkant ervan staan. Maar we zien ook wel oude leilinden op andere plaatsen dan alleen op het zuiden vlak voor een huis. En waarom toch zou die zon niet in huis mogen schijnen? De vroegere huisinterieurs waren door de kleine ramen, de lage daken, de diepte van de vertrekken en het gebruik van vensterluiken toch al niet zonnig. En: bij oude gevellinden staat de plat geleide kroon zo hoog 'op stam' dat de zon eronderdoor de ramen in schijnt.

Ik denk dat de geknipte knobbellinden vooral zijn geplant uit versieroverwegingen, eerst bij de voornamen huizen van de deftigheid in de stad en in dorpscentra en daar dan extra mooi in vorm en symmetrie, later voor gewonere huizen in straten en gehuchten.

Er is nog een reden. De dichtbetakte linden voorkomen het overslaan van een brand van een strooien of rieten dak naar andere daken er vlakbij. Daarom staan de leilinden vlak tegen het huis, maar een meter of zo van de gevel. Linden verdragen brandhitte, ze lopen na lichte beschadiging weer uit.

Andere lindenvoordelen zijn de overvloed aan nectar voor de bijen, geneeskrachtige lindebloesemthee, schaduw en luwte op de rust- en praatbank voor het huis. En altijd komen er vinken en koolduiven in wonen en zijn er vuurwantsen in alle maten aan de stamvoet. Linden werden beschouwd als heilige, beschermende erfbomen; gerichtsbomen en bomen bij kerken, (veld)kapellen en wegkruisen zijn vrijwel altijd linden.

Ook zijn er wel linden, geleid of tot berceau gebogen, langs oprijlanen naar een kasteel, kerk of raadhuis. De linden versterken de plechtstatigheid van zulke gebouwen. Het zgn. 'trouwlaantje' naar het raadhuis over de Lind* van Oisterwijk is daar een goed voorbeeld van; Leentje leerde er Lotje lopen.

Kies bij aanplant de juiste soort: bij voorkeur de zeldzaam geworden Kleinbladige linde, *Tilia cordata* of de bastaard ervan de Hollandse linde, *T. x europaea* (= *T. x vulgaris*), waarvan twee cultivars (cv Koningslinde en cv Zwarte linde) mooie, oude vormen zijn.

Willem Iven

* Deze naam verwijst niet naar (lei)linden, maar naar de vroegere touwdraaijerij of lijnbaan.